Stowarzyszenie
Instytut Śląski

Problemy demograficzne Województwa Podkarpackiego
na podstawie ekspertyzy przygotowanej na zlecenie ROT

Wpływ procesów demograficznych zachodzących w województwie podkarpackim na demograficzną i ekonomiczną sferę życia mieszkańców województwa podkarpackiego

Prof. dr hab. Krystian Heffner
Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Rzeszów, 26 czerwiec 2015

Cel badania

- Diagnoza sytuacji demograficznej w województwie podkarpackim
- Prognoza przemian demograficznych
- Ocena wpływu zmian demograficznych na ekonomiczną sferę życia mieszkańców regionu w perspektywie do 2020 r.
- Sformułowanie propozycji działań, których wdrożenie do polityki regionu przyczyni się do:
  - przeciwdziałania niekorzystnym procesom demograficznym
  - zmniejszania tendencji emigracyjnych
  - wsparcia trendów remigracyjnych

Efekty zrealizowanych prac badawczych

- **Mini atlas procesów demograficznych województwa podkarpackiego** składający się z trzech części:
- Cześć I – charakterystyka podstawowych cechy obrazujących **stan potencjału ludnościowego województwa podkarpackiego i jego zmiany** (w latach 2004-2013).
- Część II – charakterystyka podstawowych **wskaźników umożliwiających porównanie wartości w prezentowanych układach** (ogólnokrajowych - międzywojewódzkich i wewnątrzwojewódzkim – międzypowiatowym).
- Cześć III - charakterystyka **głównych przepływów między populacjami w** oraz wskaźników je opisujących.

- **Prognoza zmian demograficzno-społecznych w województwie podkarpackim do 2020 r.** składająca się z trzech części:
- Cześć I - podstawowe **prognozy dotyczące liczby ludności w układzie grup funkcjonalnych** prezentowanych według metodologii Głównego Urzędu Statystycznego (w latach 2014-2020, na podstawie danych za okres 2004-2013).
- Część II - podstawowe cechy i **wskaźniki charakteryzujące sytuację na przyszłym rynku pracy** ze względu na podaż siły roboczej oraz popyt na nią zgłaszany ze strony pracodawców publicznych i prywatnych m.in. z uwagi na prognozowane nakłady inwestycyjne.
- Część III Charakterystyka **prognozy podaży wybranych usług publicznych** (m.in. szkolnictwa i ochrony zdrowia) wraz z zapotrzebowaniem na etaty w nich tworzone.

Uwagi metodyczne

- **Mini atlas demografii województwa podkarpackiego**

- Atlas sporządzono w ogólnoeuropejskim odwzorowaniu LAEA (*Lambert Azimuthal Equal Area*), dane w układzie województw prezentowano w skali 1:3500000, a te w układzie powiatów w skali 1:1000000.
- wizualizację, w układzie krajowym (z podziałem na województwa) oraz w układzie województwa (z podziałem na powiaty), sporządzono na podstawie metody **naturalnego podziału Jenksa.**
- **Dolny przedział jest domknięty zaś górny otwarty.**

- **Prognoza do 2020 r.**

- **Szacowanie trendu metodą najmniejszych kwadratów** na podstawie danych obrazujących czasookres na podstawie którego wygenerowano prognozy (2004-2013).
- na wykresach (za okres 2013-2014) pojawia się przyjmujące s-kształtną postać przewartościowanie zmiennych – jest to efekt przechodzenia z danych rzeczywistych na prognozowane, nie ma on więc charakteru merytorycznego a techniczny
- **Wyliczenia dla jednostek wyższego rzędu są wyznaczone na podstawie odrębnej prognozy** i nie należy jej weryfikować poprzez sumę prognoz jednostek niższego rzędu.

Liczba ludności w województwach według faktycznego miejsca zamieszkania na 31 XII.

Dane za 2004

Legenda

Ludność - stan na 31 XII 2004 [16]

- 1004416 - 1021470 [1]
- 1021470 - 1718861 [5]
- 1718861 - 2513093 [4]
- 2513093 - 3467016 [4]
- 3467016 - 5316840 [2]

Dane za 2013 rok

Legenda

Ludność - stan na 31 XII 2013 [16]

- 1004416 - 1021470 [2]
- 1021470 - 1718861 [4]
- 1718861 - 2513093 [5]
- 2513093 - 3467016 [3]
- 3467016 - 5316840 [2]

Liczba ludności w województwach według faktycznego miejsca zamieszkania na 31 XII. Różnica za lata 2013 i 2004 r.

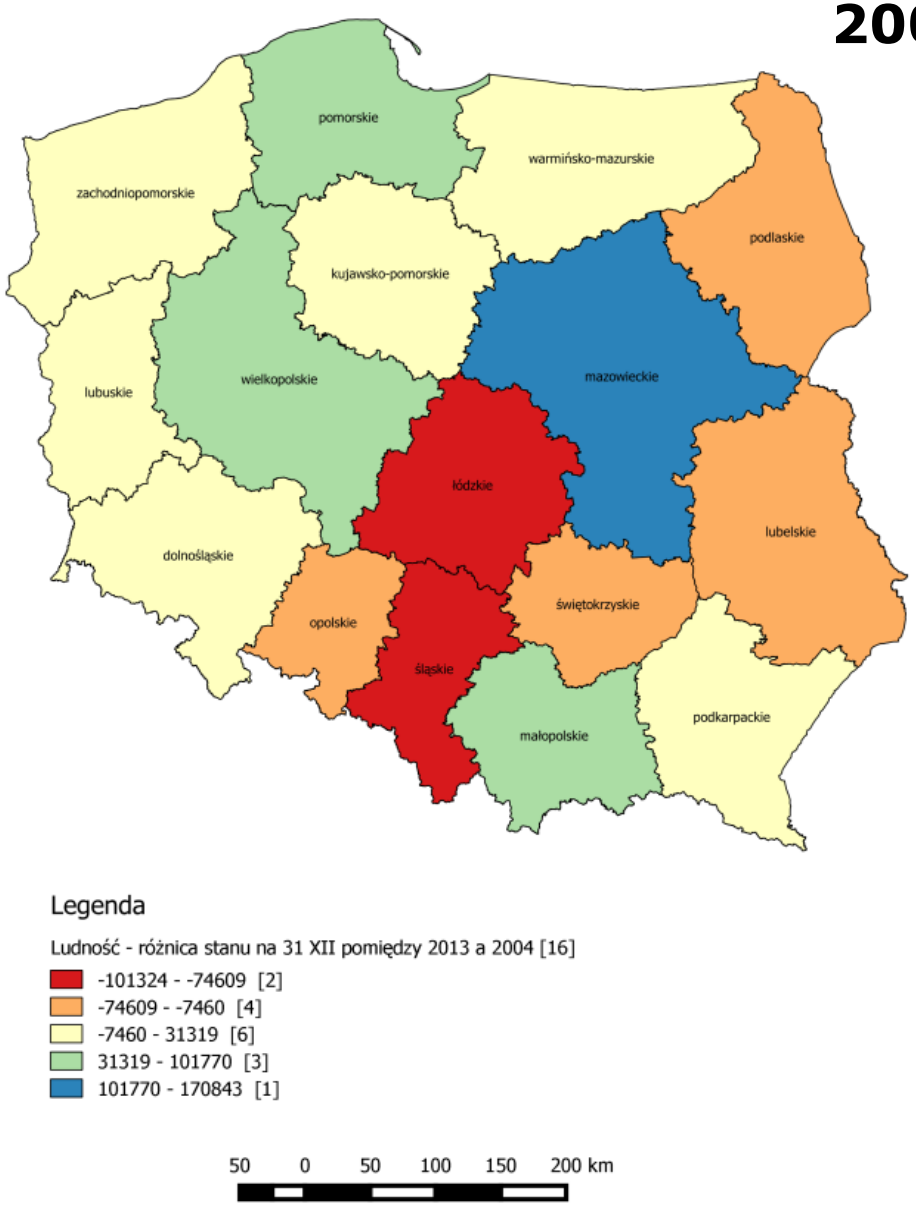

	rok 2004	rok 2013	różnica 2013-2004
Polska	38173835	38495659	321824
Podkarpackie	**2097975**	**2129294**	**31319**
średnia województw	2385865	2405979	20114
odchylenie standardowe	1236482	1261494	71079
minimalna	1009168	1004416	-101324
kwartyl I	1393709	1402246	-22592
mediana	2141566	2142722	17572
kwartyl III	2984842	3022643	48584
maksymalna	5145997	5316840	170843
skośność	1.0454	1.0429	0.3989
kurtoza	0.5361	0.6013	0.0934

Liczba ludności w powiatach województwa podkarpackiego według faktycznego miejsca zamieszkania na 31 XII. Różnica za lata 2013 i 2004 r.

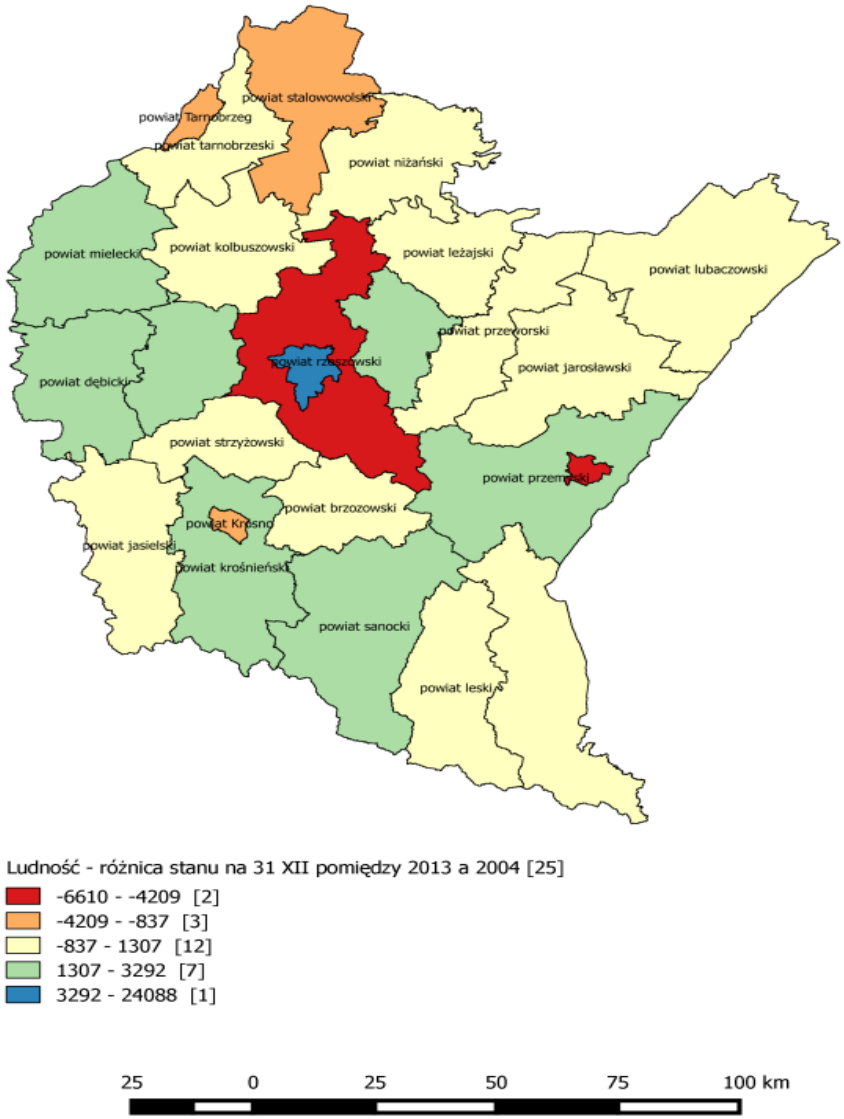

	rok 2004	rok 2013	różnica 2013-2004
średnia powiatów	**82009**	**83404**	**1394**
średnia powiatów grodzkich	81241	85547	4306
średnia powiatów ziemskich	82201	82868	667
odchylenie standardowe	38582	40593	5241
minimalna	22303	22204	-6610
kwartyl I	61444	62095	-151
mediana	71081	73551	405
kwartyl III	109641	111883	2332
maksymalna	172445	183108	24088
skośność	0.6893	0.7962	3.5277
kurtoza	-0.0590	0.2302	16.2154

Saldo migracji w układzie województw. Dane za 2005 i 2013 rok

Dane za 2004

Legenda

Saldo migracji - stan na 2005 [16]

- -8698 - -8698 [1]
- -8698 - -4901 [1]
- -4901 - -646 [10]
- -646 - 3183 [3]
- 3183 - 15085 [1]

Dane za 2013 rok

Legenda

Saldo migracji - stan na 2013 [16]

- -9318 - -9318 [1]
- -9318 - -5627 [1]
- -5627 - -2511 [7]
- -2511 - 2824 [6]
- 2824 - 13353 [1]

Saldo migracji. Różnica za lata 2013 i 2005

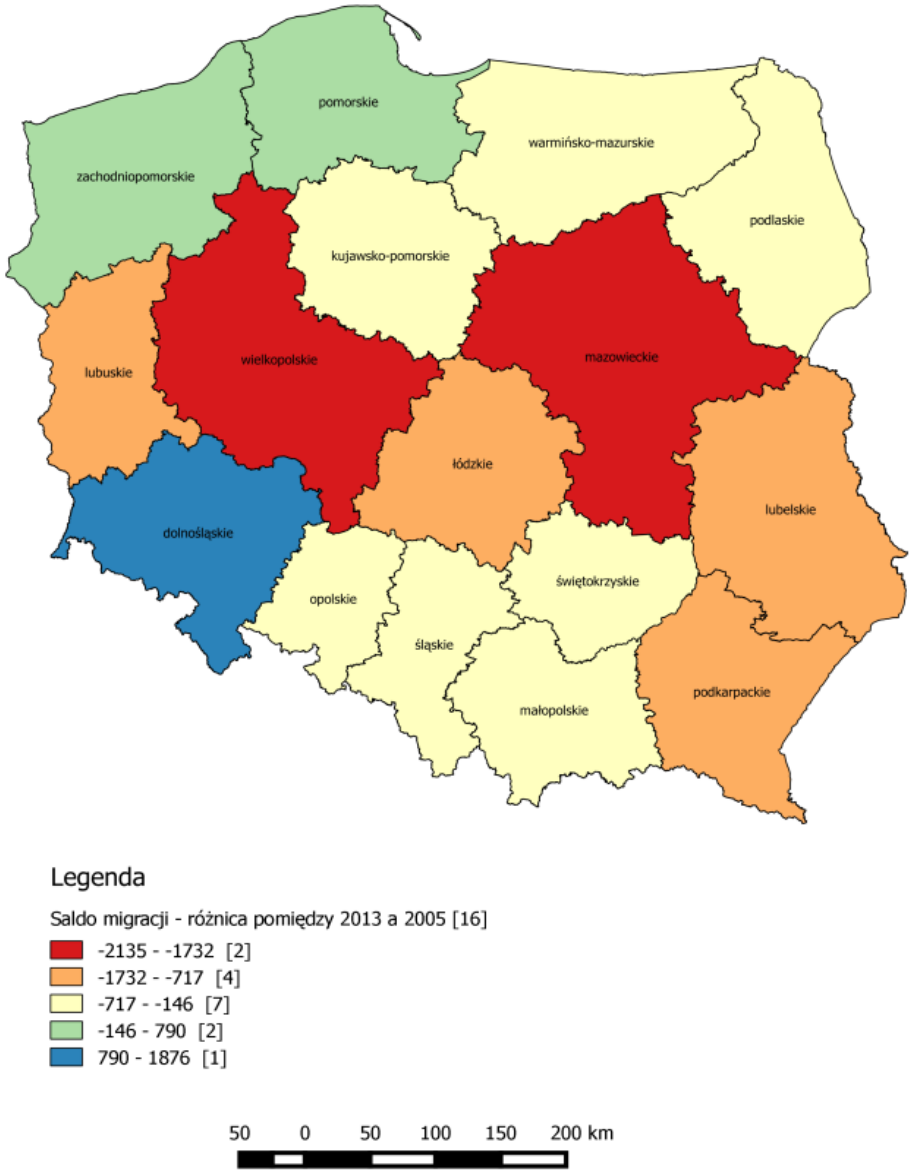

	rok 2005	rok 2013	różnica 2013-2005
Polska	-12878	-19904	-7026
Podkarpackie	**-2385**	**-3102**	**-717**
średnia województw	-805	-1244	-439
odchylenie standardowe	5046	4825	943
minimalna	-8698	-9318	-2135
kwartyl I	-2563	-3159	-728
mediana	-1895	-2578	-585
kwartyl III	-216	62	-306
maksymalna	15085	13353	1876
skośność	2.0829	1.7362	0.7693
kurtoza	6.7943	5.5685	1.7968

Saldo migracji w układzie powiatów województwa podkarpackiego - różnica za lata 2013 i 2005

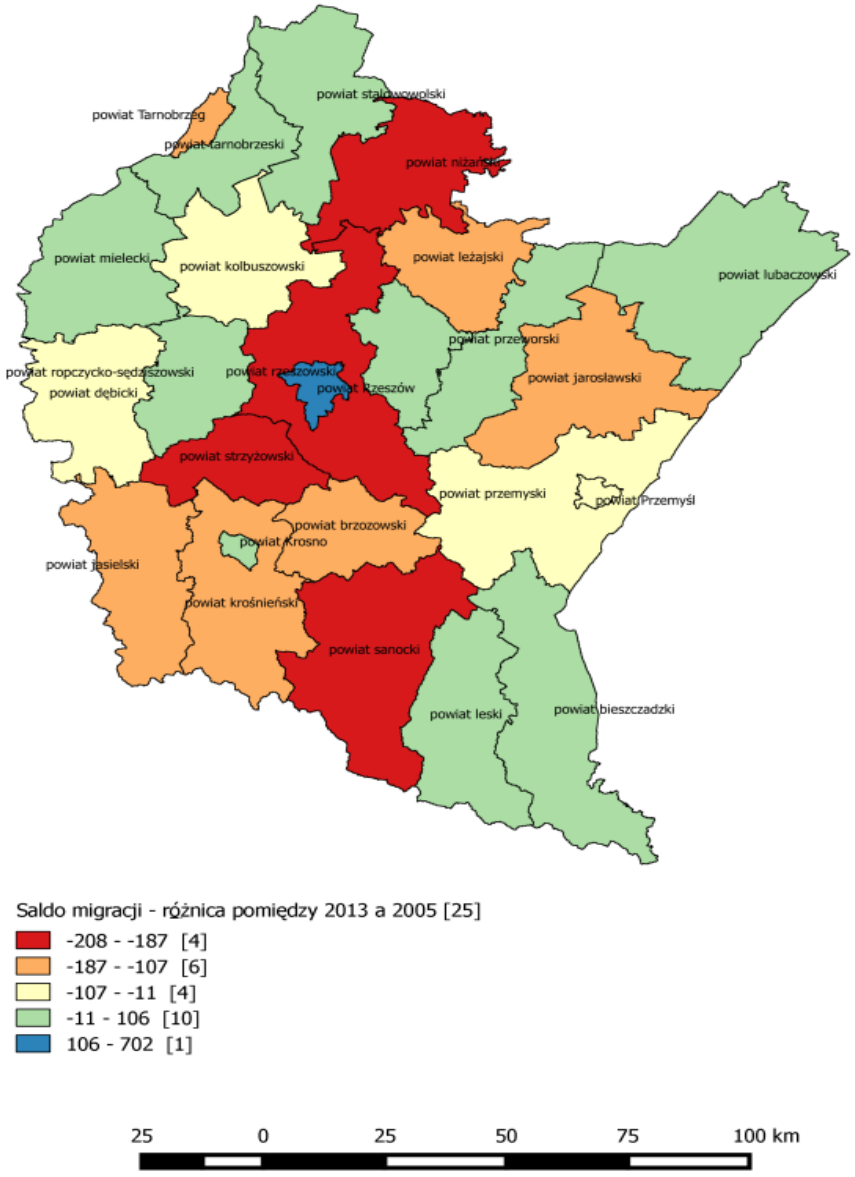

	rok 2004	rok 2013	różnica 2013-2004
średnia powiatów	**-76.35**	**-90.00**	**-13.65**
średnia powiatów grodzkich	-257.25	-116.00	141.25
średnia powiatów ziemskich	-31.13	-83.50	-52.38
odchylenie standardowe	249.70	241.69	179.63
minimalna	-431.00	-391.00	-208.00
kwartyl I	-215.00	-291.00	-143.00
mediana	-140.00	-161.00	-31.00
kwartyl III	-59.00	-43.00	29.00
maksymalna	923.00	715.00	702.00
skośność	2.8851	2.1220	2.8662
kurtoza	11.7452	5.7138	11.4859

Wybrane wnioski dotyczące potencjału demograficznego:

- Województwo Podkarpackie **w 2013** roku pod względem potencjału demograficznego było najbardziej podobne do takich województw jak: lubelskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie oraz łódzkie. **Generalnie**, **wartości** wziętych pod uwagę cech **umiejscawiają opisywane województwo wśród regionów o średnim potencjale demograficznym w relacji do innych regionów w Polsce**
- Analizując **przemiany demograficzne** w województwie podkarpackim należy zaznaczyć, że generalnie rzecz ujmując **cechuje się ono mniejszą liczbą ludności niż typowe województwo w Polsce** oraz że **zmiany w tym względzie są mniejsze, niż wynika to z ogólnych tendencji w skali kraju**

Wybrane wnioski dotyczące potencjału demograficznego

- Podkarpackie, cechuje się **wyższym niż typowy region w Polsce przyrostem ludności w wieku produkcyjnym mobilnym** (w przedziale wiekowym od 16 do 34 lat) **co należy uznać za cechę pozytywną**
- **Stosunkowo dobrze prezentuje się sytuacja opisywanego województwa pod względem liczby osób w wieku poprodukcyjnym**, - jest ich względnie mało (w porównaniu do typowego regionu w Polsce) zaś przyrost tej grupy ludności jest wolniejszy

Wybrane wnioski dotyczące potencjału demograficznego

- **Typowy powiat grodzki województwa podkarpackiego ma generalnie wyższy potencjał ludnościowy niż przeciętny powiat ziemski**
- Najogólniej, powiat grodzki województwa - w porównaniu do powiatu ziemskiego - **cechuje mniejszy spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym**, charakteryzuje się **też szybszym przyrostem ludności w wieku poprodukcyjnym**
- **Tendencja zmian w liczbie ludności w wieku produkcyjnym mobilnym lepsza jest natomiast w powiatach ziemskich**, ale należy zauważyć, że powyższe stwierdzenie jest prawdziwe tylko w odniesieniu do przedziału wiekowego od 16 do 24 lat

Wybrane wnioski dotyczące wskaźników przemian demograficznych:

- Województwo Podkarpackie **w 2013** roku **miało wartości wskaźników kształtujących się podobnie jak województwa: małopolskie, wielkopolskie i pomorskie**. Nieco mniejsze podobieństwo województwo to, pod względem wziętych do porównania indykatorów, wykazywało w stosunku do województw: kujawsko-pomorskiego i świętokrzyskiego, a następnie warmińsko-mazurskiego i lubuskiego.
- Województwo Podkarpackie cechuje **niższa niż średnia krajowa gęstość zaludnienia w osobach na km^2. Niższy jest także odsetek ludności zamieszkującej w miastach.**

Wybrane wnioski dotyczące wskaźników przemian demograficznych:

- **Lepsze niż w przeciętnym województwie zmiany zanotowano w wskaźnikach pokazujących obciążenie demograficzne** tj. odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym liczony w stosunku do 100 osób w wieku przedprodukcyjnym (lub produkcyjnym) pozostaje poniżej średniej ogólnokrajowej, przy jednoczesnym przyroście niższym niż przyrost w uśrednionym województwie.
- **Należy odnotować, że odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym** (pomimo wartości powyżej średniej ogólnokrajowej) **spada szybciej niż w przeciętnym województwie**, dzieje się tak pomimo mniejszego niż ogólnopolski spadku wskaźnika zawartych małżeństw oraz wskaźnika urodzeń żywych (obydwa te wskaźniki mają wartość wyższą niż średnia ogólnopolska).

Wybrane wnioski dotyczące wskaźników przemian demograficznych:

- **Wyższy niż typowy jest także wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców i choć maleje, to mniej niż w typowym województwie**.
- Generalnie można powiedzieć, że w województwie podkarpackim sytuacja demograficzna (w porównaniu z resztą Polski) jest lepsza, co województwo to zawdzięcza **względnie lepszym wskaźnikom obrazującym kondycję rodzin oraz postępującej urbanizacji, które łagodzą skutki występowania ogólnokrajowej tendencji starzenia się społeczeństwa**.

Wybrane wnioski dotyczące wskaźników przemian demograficznych:

- **Typowy powiat grodzki województwa podkarpackiego cechuje się pozytywną różnicą urodzeń żywych na 1000 mieszkańców** (w przeciwieństwie do odpowiednika, tj. typowego powiatu ziemskiego) oraz lepszym niż w powiecie porównawczym współczynnikiem rozwodów. **Cechują go jednak gorsze** (co do wartości) **zmiany w obrębie wskaźników obciążenia demograficznego** oraz szybsza (negatywna) zmiana w zakresie odnotowywanych zgonów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców, **co w połączeniu z wyższym niż w powiatach ziemskich spadkiem przyrostu naturalnego może skutkować kumulacją niekorzystnych zmian ludnościowych na obszarze największych miast regionu**.

Wybrane wnioski dotyczące wskaźników przemian demograficznych:

- **Powiaty ziemskie** województwa podkarpackiego **cechują się** szybszym przyrostem gęstości zaludnienia oraz **generalnie szybszym niż w obszarach typowo miejskich wzrostem ludności w wieku produkcyjnym** – co należy uznać za pozytyw. Cechuje je jednak wyższy spadek liczby kobiet w przeliczeniu na 100 mężczyzn niż w miastach oraz, wprawdzie mniejszy niż w powiatach grodzkich, ale jednak, spadek przyrostu naturalnego oraz spadek wskaźnika urodzeń żywych, co w połączeniu ze wzrastającą tendencją rozwodów skłania do wniosku, że **skutki negatywnych tendencji demograficznych są już odczuwane na obszarze typowego powiatu ziemskiego województwa Podkarpackiego**.

Wybrane wnioski dotyczące migracji wewnętrznych oraz zewnętrznych:

- **Pod względem podobieństwa ruchów i kierunków migracyjnych województwo podkarpackie można umiejscowić w grupie z takimi województwami jak: kujawsko-pomorskie, warmińsko-mazurskie i łódzkie**. Nieco słabsze podobieństwo województwo to wykazuje w odniesieniu do województw: lubelskiego, podlaskiego, lubuskiego i zachodniopomorskiego.
- **Województwo nie cieszy się dużą popularnością, jako kierunek migracji** (zarówno zameldowania z innych powiatów jak i z gmin wiejskich oraz zameldowania z zagranicy na przestrzeni lat 2004-2013 malały). Z drugiej jednak strony, wymeldowania do innych powiatów oraz do miast również są ujemne – co oznacza że **ludność województwa cechuje raczej niska gotowość do zmiany swojego miejsca zamieszkania**

Wybrane wnioski dotyczące migracji wewnętrznych oraz zewnętrznych:

- Oceny tej nie zmienia **wielkość zagranicznego kierunku migracji (która choć rośnie, to jednak wolniej niż w typowym województwie Polski),** ani powolny wzrost zameldowań do województwa z miast (oba indeksy mają wartość niższą niż w typowym województwie).
- **Generalnie jednak liczba wyjeżdżających z województwa jest wyższa niż w typowym regionie Polski** czego potwierdzeniem jest wielkość salda migracji oraz współczynnik salda migracji, które umieszczają to województwo wśród takich, z których ludzie raczej wyjeżdżają niż do nich przyjeżdżają.

Wybrane wnioski dotyczące migracji wewnętrznych oraz zewnętrznych:

- Generalnie **powiaty grodzkie województwa podkarpackiego charakteryzują się większą atrakcyjnością osiedleńczą** (rozważaną ze względu na przyjęte cechy i współczynniki) **niż powiaty ziemskie**
- **Powiaty grodzkie cechuje wzrastające, dodatnie saldo migracji** będące głownie efektem wzrostu liczby zameldowań z innych powiatów, wzrostu zameldowań z miast oraz z gmin wiejskich – należy jednak odnotować, że szybciej spada tempo zameldowań z zagranicy do największych miast regionu w relacji do powiatów ziemskich
- **Powiaty ziemskie cechują się przewagą wymeldowań** (do innych powiatów, do miast, na wieś, za granicę) nad zameldowaniami, co skutkuje spadkiem i ujemnym bilansem ogólnego salda migracji

Wnioski z analizy prognostycznej

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 0 do 2 lat na okres od 2014 do 2020 r.

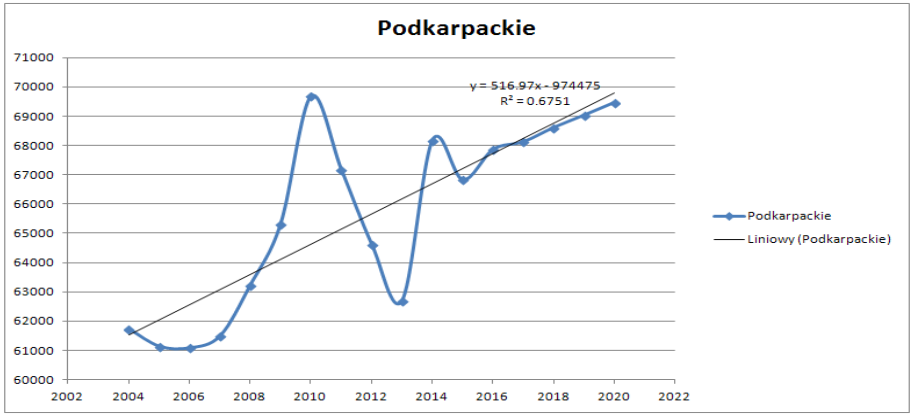

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 3 do 6 lat na okres od 2014 do 2020 r.

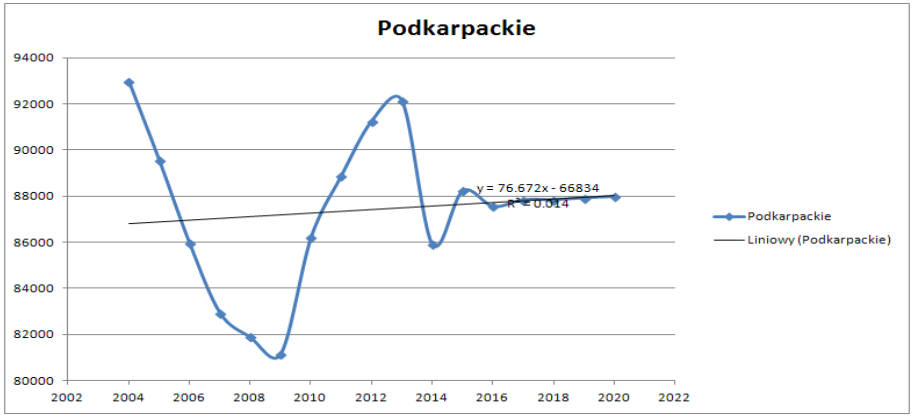

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 25 do 34 lat na okres od 2014 do 2020 r.

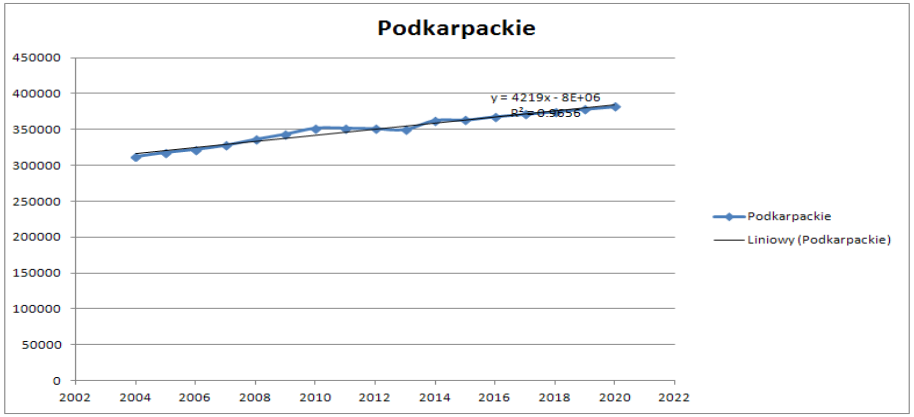

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 35 do 44 lat na okres od 2014 do 2020 r.

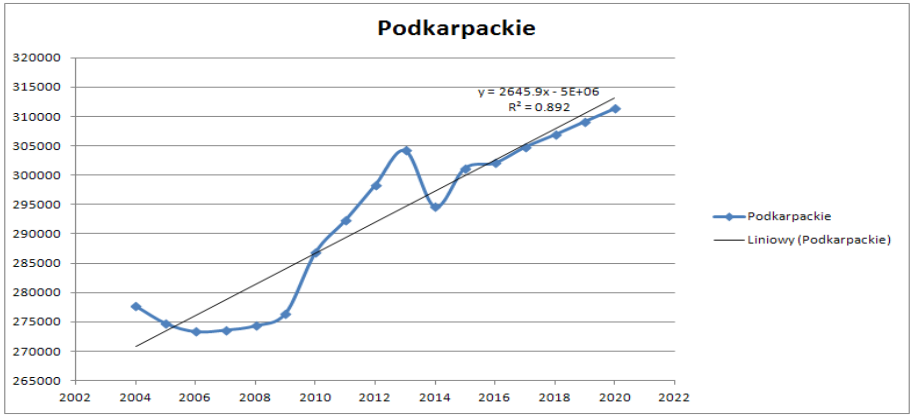

Wnioski z analizy prognostycznej

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 55 do 64 lat na okres od 2014 do 2020 r.

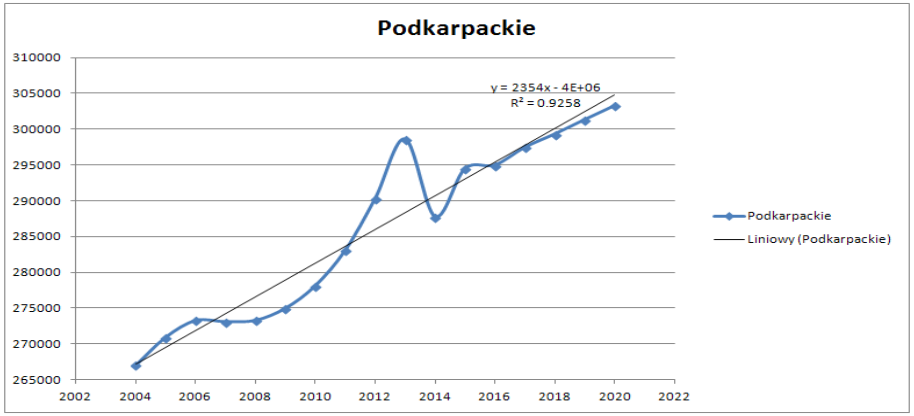

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku 65 i więcej lat na okres od 2014 do 2020 r.

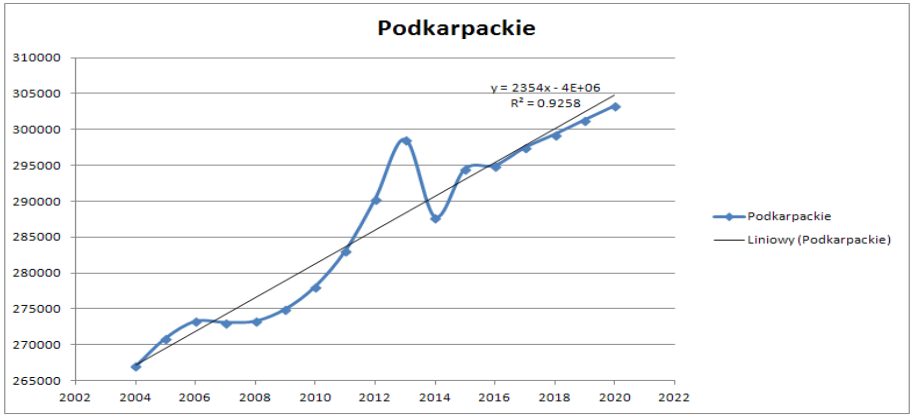

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 7 do 12 lat na okres od 2014 do 2020 r.

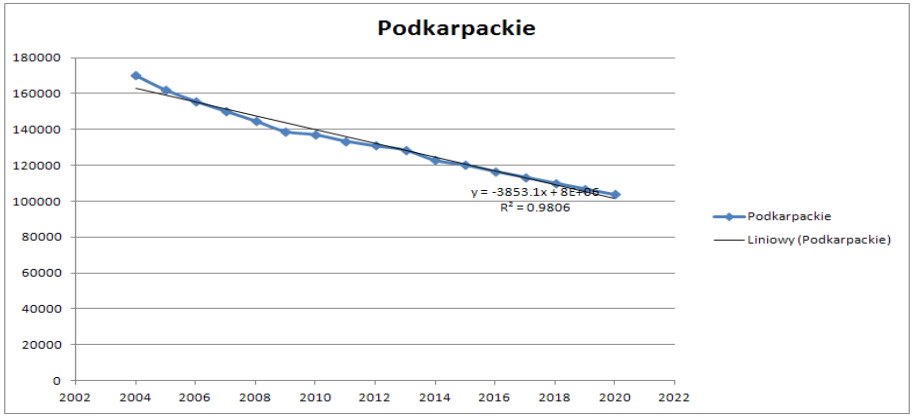

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 13 do 15 lat na okres od 2014 do 2020 r.

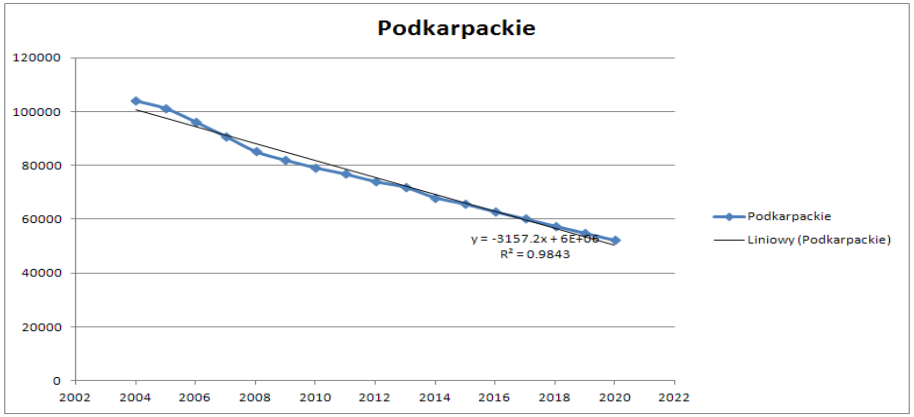

Wnioski z analizy prognostycznej

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 16 do 19 lat na okres od 2014 do 2020 r.

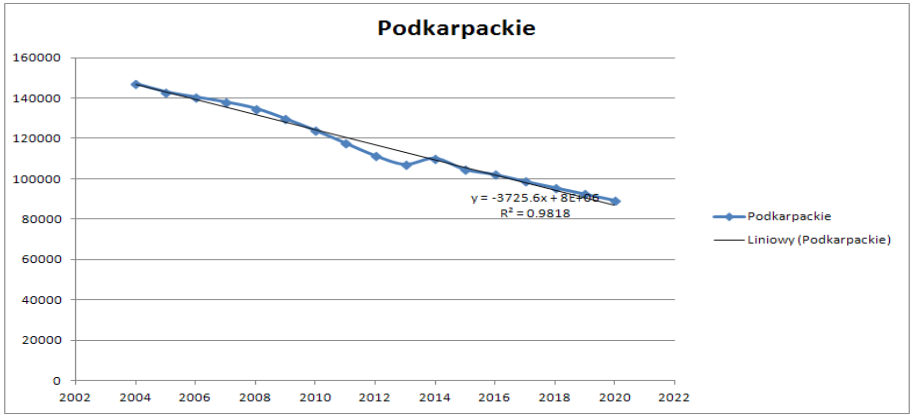

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 20 do 24 lat na okres od 2014 do 2020 r.

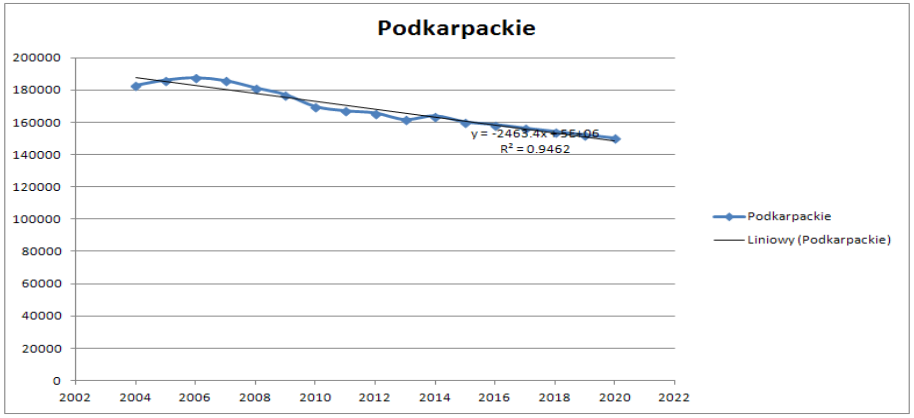

Prognoza liczby ludności województwa podkarpackiego w wieku od 45 do 54 lat

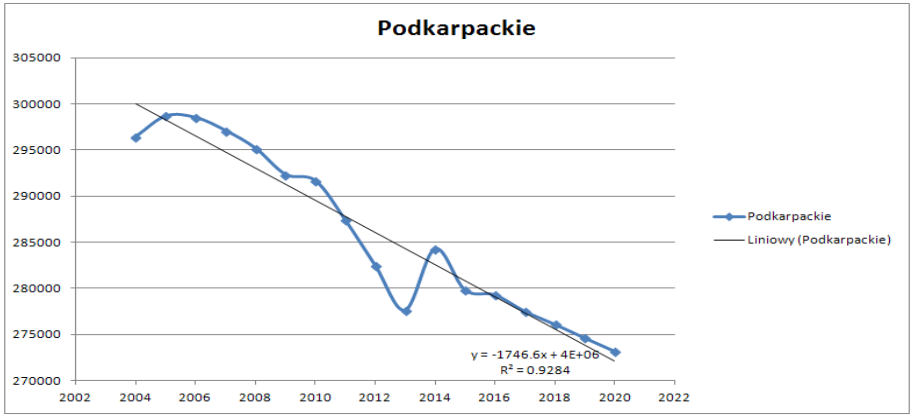

Ze zrealizowanej prognozy wynika, że w całym kraju (i w województwie Podkarpackim) do 2020 roku **będzie (choć nieznacznie) rosła liczba osób najmłodszych (od 0 do 6 lat), osób w wieku od 25 do 44 lat oraz osób w wieku powyżej lat 55**

Natomiast tendencje spadkową zanotują takie grupy populacji jak: ludność w wieku 7 do 24 lat oraz w wieku 45 do 54 lat

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i rynek pracy

W okresie do 2020 roku pomimo rosnącej liczy ludności w wieku produkcyjnym (w kraju i w województwie podkarpackim) **rosła będzie również liczba osób w wieku poprodukcyjnym**. Przy generalnie malejącej liczbie ludności w wieku przedprodukcyjnym, głównie ze względu na rosnące obciążenia demograficzne oraz ze względu na będący ich skutkiem przyrost kosztów ubezpieczeń społecznych, **odnotuje się wzrost współczynnika zatrudnienia oraz spadek stopy bezrobocia**

Prognoza wartości współczynnika zatrudnienia województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

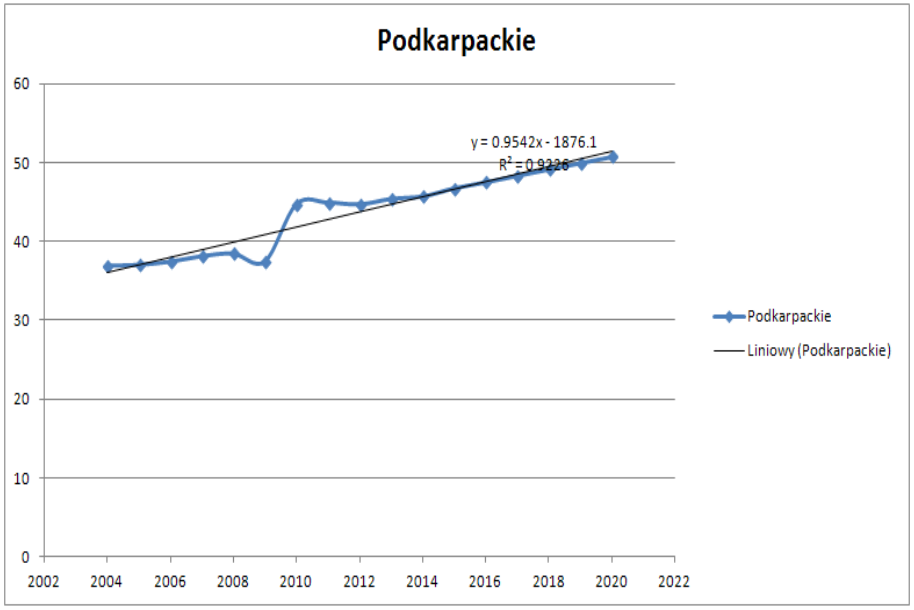

Prognoza wielkości stopy bezrobocia województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

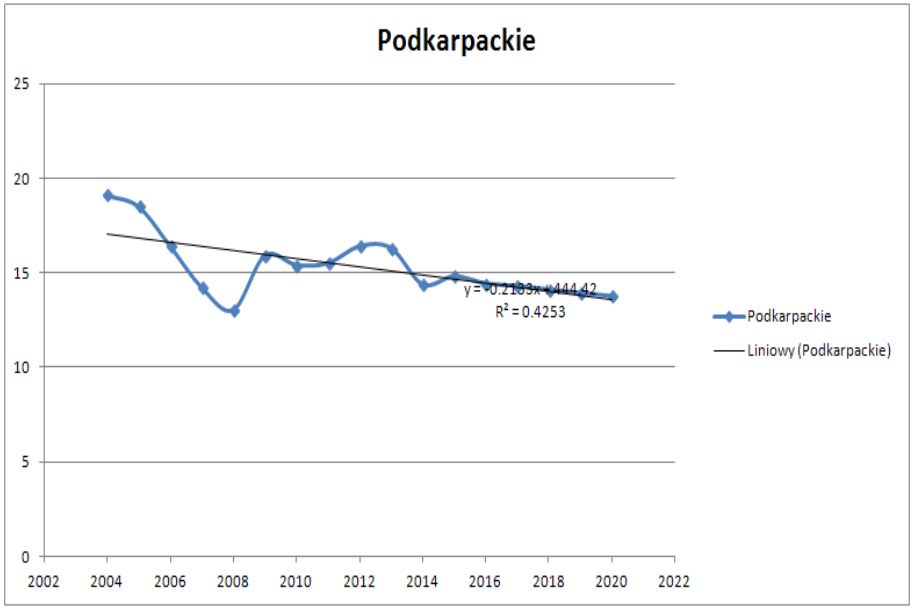

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i rynek pracy

Nowe miejsca pracy generowane będą w firmach prywatnych (nowopowstałych) oraz w wyniku materialnych efektów nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw.

Nakłady inwestycyjne rosnąć będą także w jednostkach podporządkowanych jednostkom samorządowym (gminnym i powiatowym), które tym sposobem rekompensować będą spadek zatrudnia związany ze spadkiem ilości przedsiębiorstw w sektorze publicznym

Prognoza ilości prywatnych firm dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

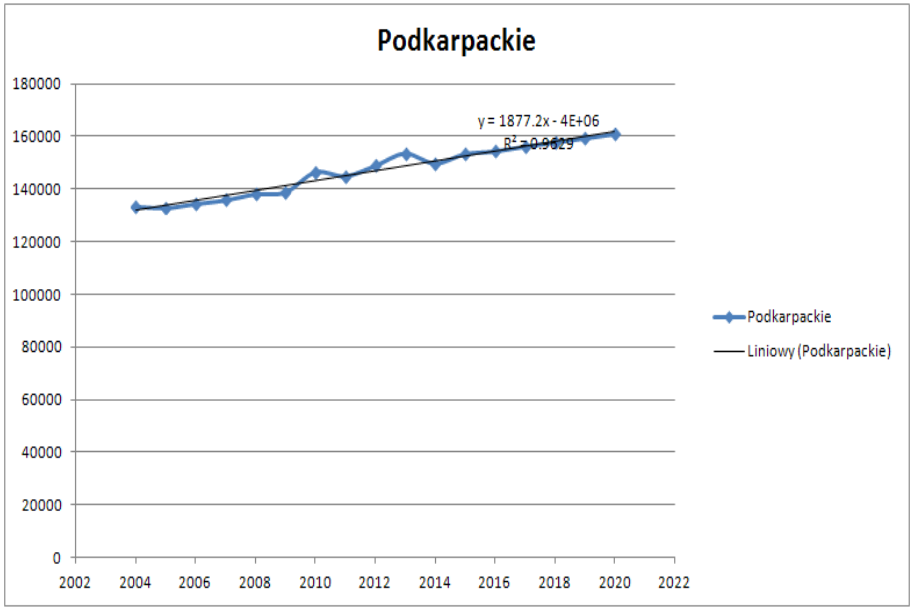

Prognoza nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw (w mln) w województwie podkarpackim na okres od 2014 do 2020 r.

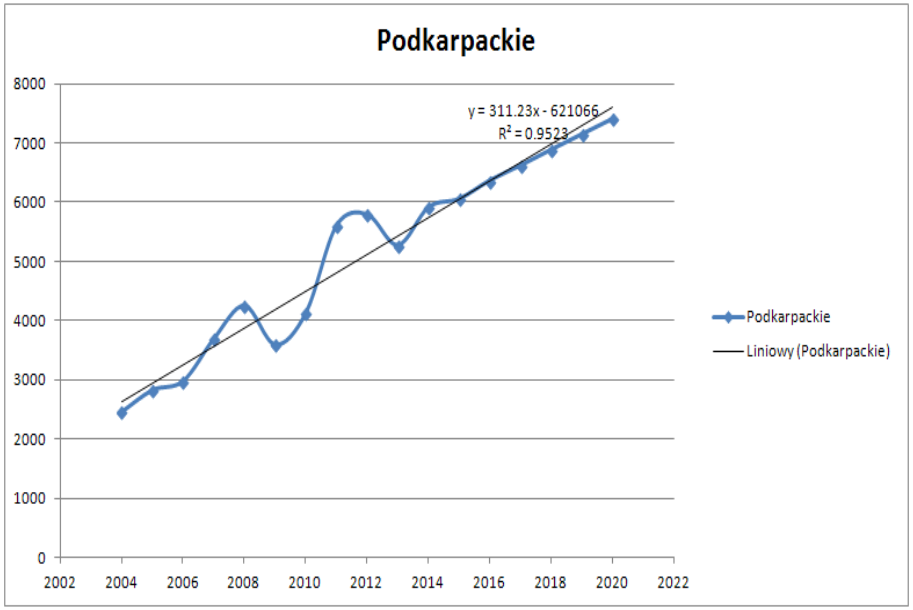

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i rynek pracy

Dochody własne gmin, powiatów i województw (pomimo spadku liczby ludności) będą rosły, silniej bowiem zależą od ilości przedsiębiorstw niż wielkości populacji.

Prognoza dochodów własnych gmin dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

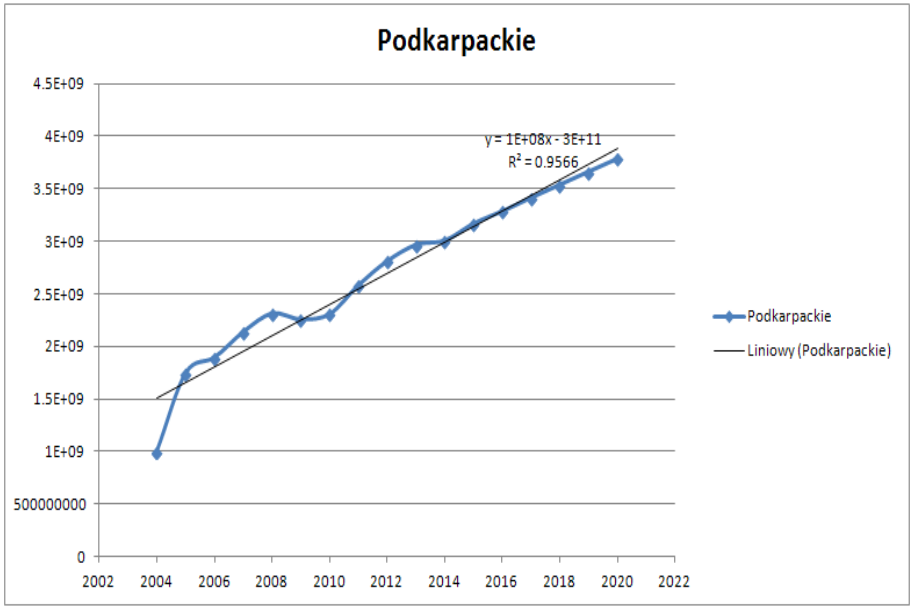

Prognoza dochodów własnych powiatów grodzkich dla województwa

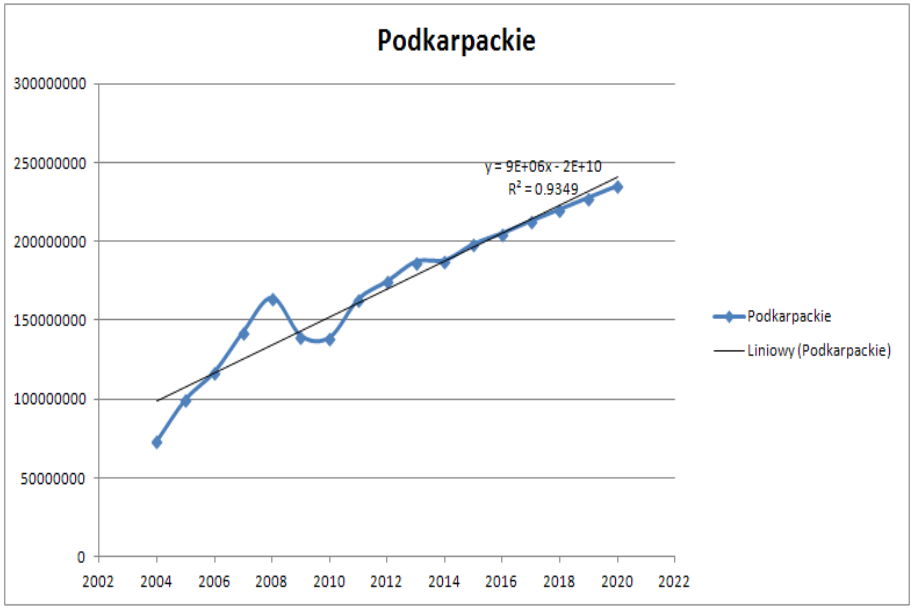

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i rynek pracy

Dochody własne gmin, powiatów i województw (pomimo spadku liczby ludności) będą rosły, silniej bowiem zależą od ilości przedsiębiorstw niż wielkości populacji. Efektem opisywanych zmian będzie przyrost PKB, w ujęciu całego województwa jak i kraju

Prognoza dochodów własnych powiatów ziemskich dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

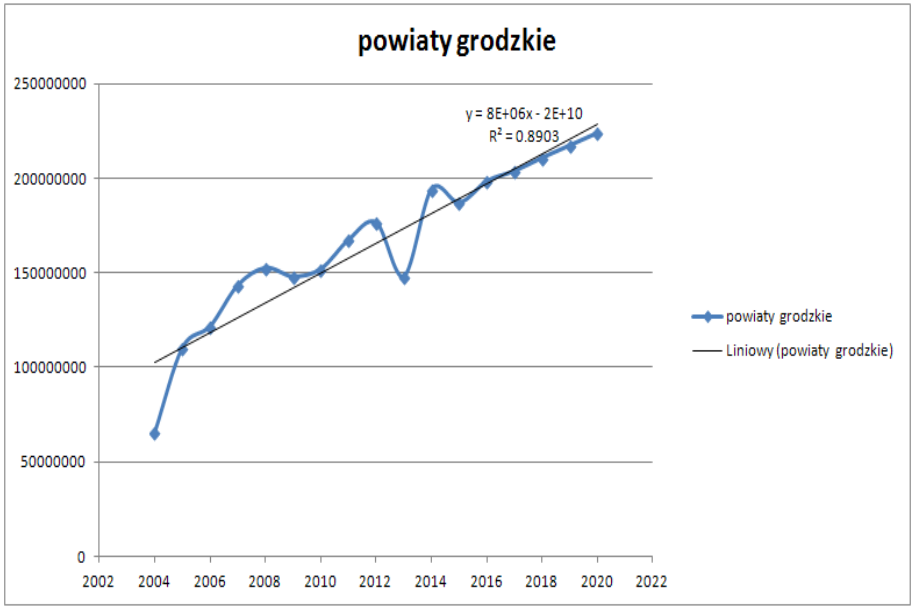

Prognoza dochodów własnych województw dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

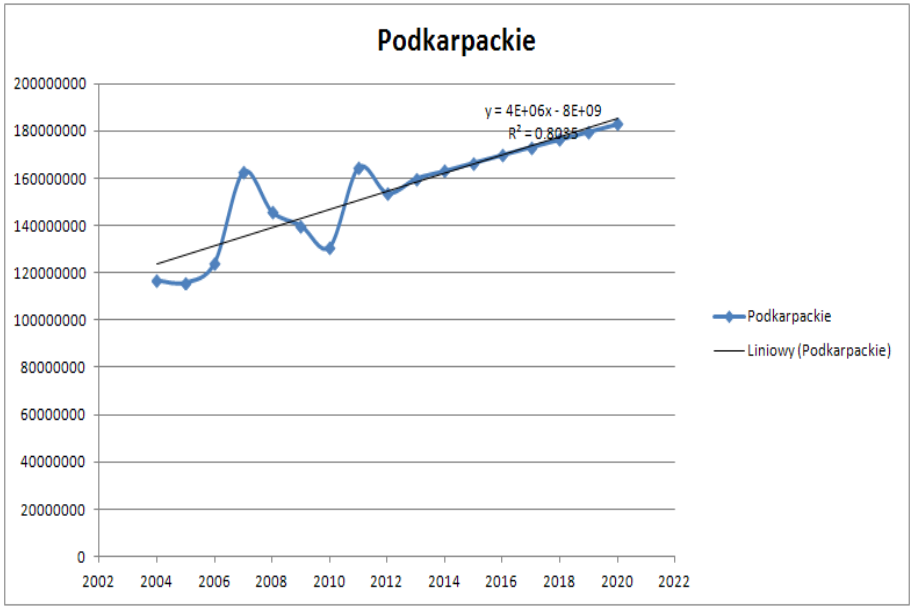

Wpływ zmian demograficznych na gospodarkę i rynek pracy

Efektem opisywanych zmian będzie przyrost PKB, w ujęciu całego województwa jak i kraju

Prognoza PKB dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

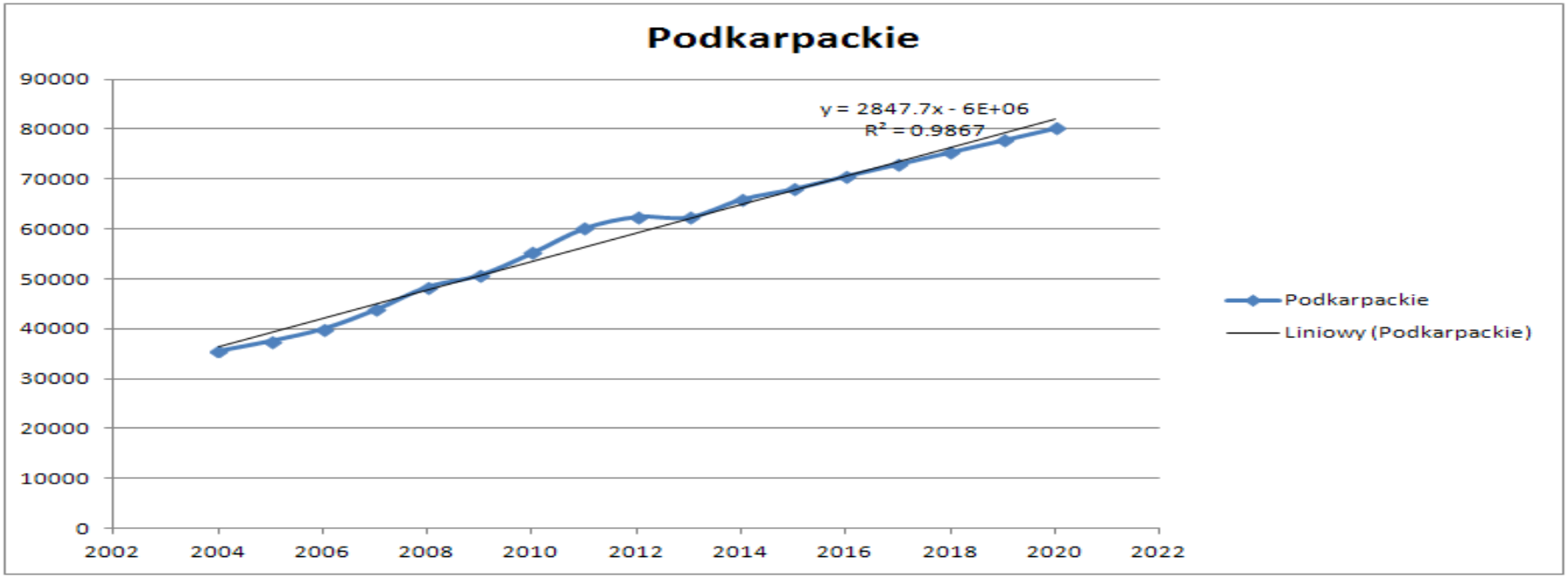

Wpływ zmian demograficznych na usługi publiczne

Prognozy dotyczące stanu usług publicznych pokazują, że **przyrośnie liczna miejsc w żłobkach oraz w przedszkolach**

Prognoza liczby miejsc w żłobkach dla Polski na okres od 2014 do 2020 r.

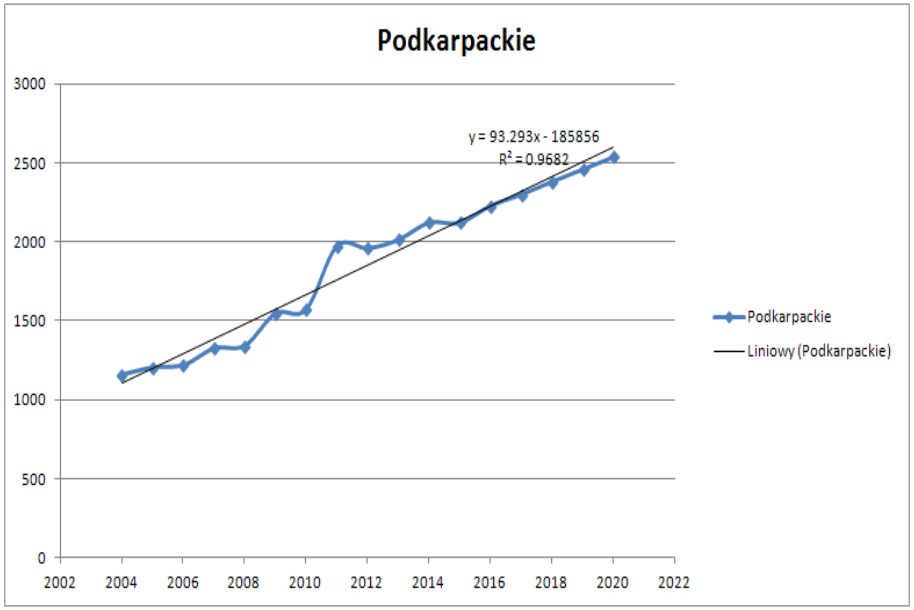

Prognoza liczby miejsc w przedszkolach dla Polski na okres od 2014 do 2020 r.

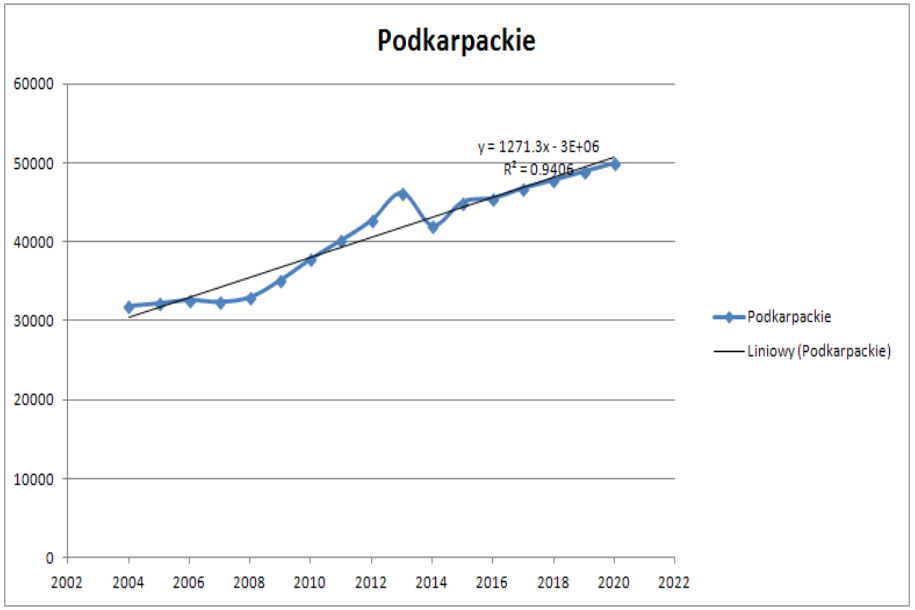

Wpływ zmian demograficznych na usługi publiczne

Wzrośnie liczba świadczących usługi medyczne przychodni zdrowia oraz powiązana z nimi liczba lekarzy.

Prognoza liczby przychodni zdrowia dla województwa podkarpackiego na okres od 2004 do 2020 r.

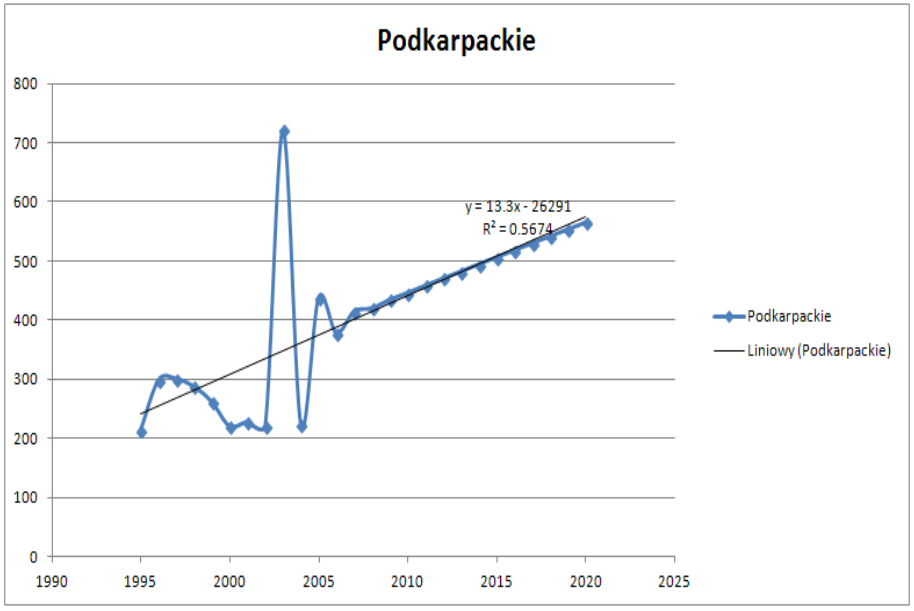

Prognoza liczby lekarzy dla województwa podkarpackiego na okres od 2014 do 2020 r.

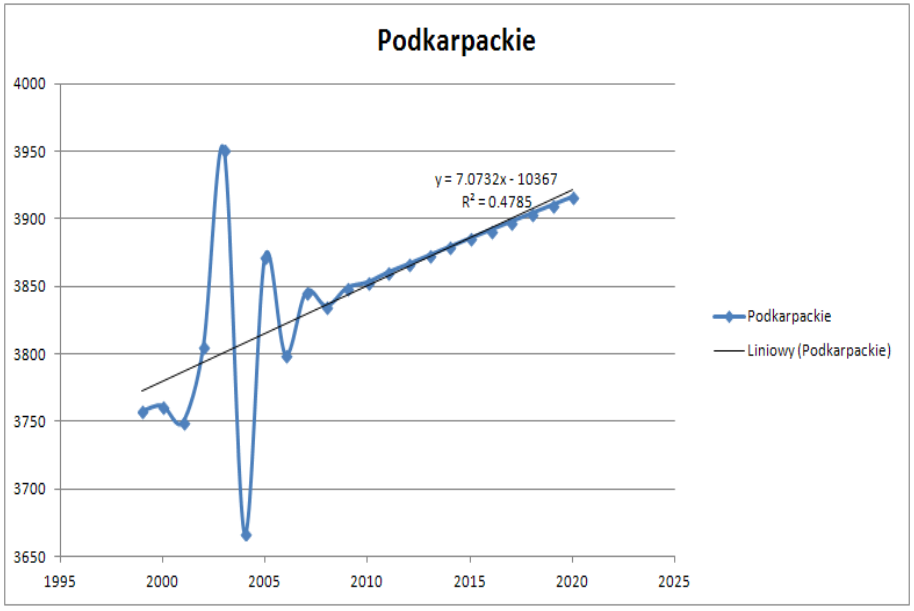

Wynik procedury Geomod

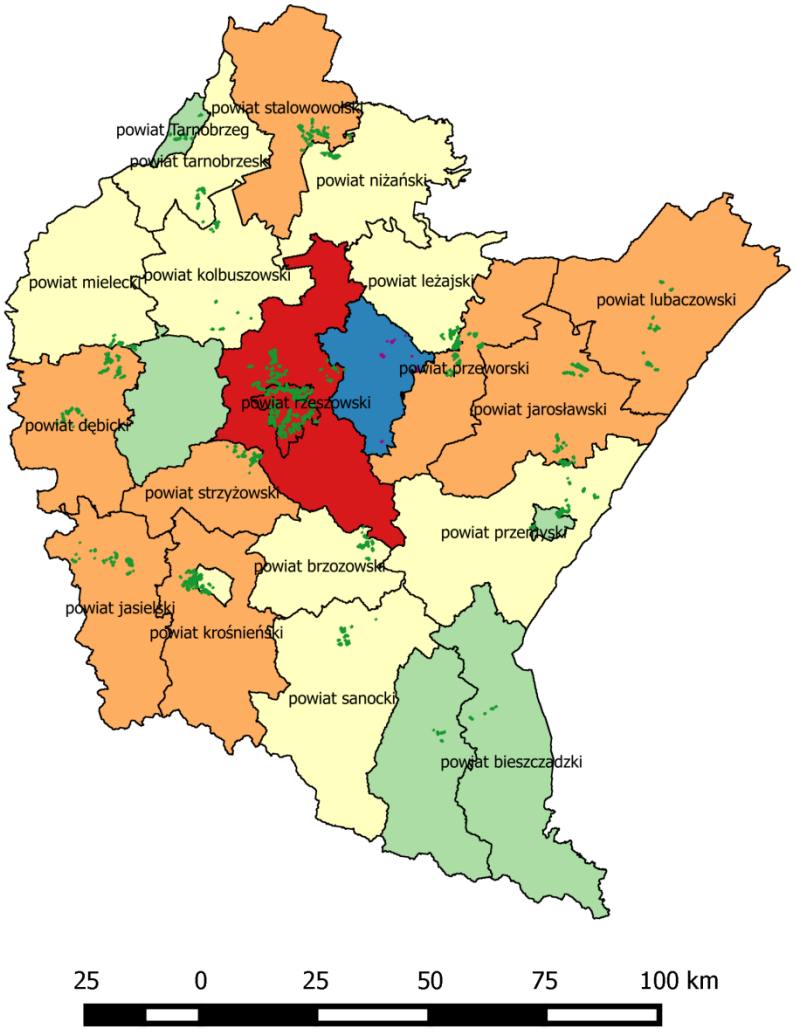

Legenda

różnica zabudowy w ha za lata 2020 - 2015 [451]

- spadek obszaru przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową w ha [13]
- wzrost obszaru przeznaczonego pod zabudowę mieszkaniową w ha [438]

przyrost_powierzchni_zabudowy_podkarpackie

- ubytek zabudowy
- bardzo mały przyrost
- mały przyrost
- średni przyrost
- duży przyrost
- podział administracyjny

Wnioski z analizy:

- **Największy przyrost** nowych obszarów z funkcją mieszkaniową będzie miał miejsce w **Rzeszowie** (wzrost o 932 ha do 2020 roku), **powiecie rzeszowskim** (334 ha) oraz **powiecie dębickim** (292 ha). Generalnie obszary te **nie powiększyły się** tylko w **powiecie łańcuckim** (spadek o 42 ha) oraz w **Przemyślu** (nie nastąpił ani wzrost ani spadek).

- **Najmniejsze wzrosty obszarów zajętych pod funkcje mieszkaniowe** będą miały miejsce **w powiatach: bieszczackim i ropczycko-sędziszowskim** (po 21 ha), **leskim** (28 ha) **i mieleckim** (42 ha)

Wnioski z analizy:

- Uogólniając:
- największe zmiany - poza centrum województwa (**Rzeszów i jego okolice – obszar gdzie koncentruje się przyrost zabudowy mieszkaniowej**) będą miały miejsce w powiatach ziemskich:
- ębickim, krośnieńskim, jasielskim, strzyżowskim (**obszar południowo-zachodniej koncentracji przyrostu zabudowy mieszkaniowej**) oraz
- przeworskim, lubaczewskim i jarosławskim (**obszar wschodniej koncentracji przyrostu zabudowy mieszkaniowej**)
- Ponadto większe niż typowe zmiany zaobserwowane zostaną w powiecie stalowowolskim (**obszar północnej koncentracji przyrostu zabudowy mieszkaniowej**)

Wnioski z analizy:

- **Obszary średniej koncentracji przyrostu zabudowy tworzą dwa pasy:**
- pierwszy (centralny) oddzielający Tarnobrzeg od Rzeszowa (**powiaty: tarnobrzeski, mielecki, kolbuszowski, niżański i leżajski**) oraz
- drugi (południowo-wschodni, składający się z **powiatów: sanockiego, przemyskiego i brzozowskiego**) oddzielający obszar dominującej koncentracji wraz z obszarami południowo-zachodniej i wschodniej koncentracji przyrostu zabudowy od powiatów bieszczackiego i leskiego.

- Powiat bieszczacki, leski oraz ropczycko-sędziszowski **wraz z powiatami grodzkimi Przemyślem i Tarnobrzegiem** cechować się będą **niskim przyrostem zabudowy mieszkaniowej**

Dziękuję za uwagę!